

פתרון הבחינה בגאוגרפיה, 2 יח"ל מועד קיץ 2011

שאלונים: 057203 , 573

מוגש על-ידי: אורי רעי, אלי לוי ועדי פז

מורים לגיאוגרפיה ברשת בתי הספר של יואל גבע

2 יחידות לימוד כחלק של בחינה מפוצלת ב- 3 או ב-5 יחידות לימוד

פרק ראשון – גאוגרפיה של ארץ ישראל

ענה על שתיים מהשאלות 1-7

שאלה 1- ישראל והכלכלה הגלובלית

סעיף א'

תהליכים שתרמו להשתלבות ישראל בכלכלה הגלובלית:

- (1) רפורמות כלכליות- מסחר חופשי במטבע חוץ, הסרת מכסים ומגבלות על יבוא ויצוא.
- (2) חקיקת חוקים- חוק לעידוד השקעות הון. חוק זה תרם לכניסתן של חברות רב לאומיות לישראל.
- (3) עידוד ההשכלה הטכנולוגית- הקמת חממות טכנולוגיות, השקעה במכוני מחקר, עידוד תעשיית ההייטק.

סעיף ב'

דוגמאות לכך שתל אביב מרכז עסקים גלובלי:

- (1) העיר נחשבת לעיר עולם מדרג נמוך. העיר עשירה במגדלים ובמרכזי מסחר כגון בורסה וחברות השקעות הון.
- (2) בעיר ובסביבתה חברות הייטק רב לאומיות.
- (3) העיר היא מוקד לתיירות עיסקית בינלאומית. בעיר מספר בתי מלון לעסקים.

סעיף ג'

השתלבותה של ישראל בכלכלה הגלובלית היא חיובית מהטעמים הבאים:

- (1) נפתחו שווקי יצוא רבים עבור היצוא הישראלי.
- (2) השקעות ענק נכנסו לישראל בעקבות כניסתן של חברות רב לאומיות. הדבר אפשר פיתוח הכלכלה, הטכנולוגיה ושוק התעסוקה.
- (3) רמת ההשכלה בישראל עלתה בעקבות הדרישה לכוח אדם טכנולוגי.

שאלה 2- רעידות אדמה

סעיף א'

ההשתנות של רמת הסיכון לרעידות אדמה:

ככל שפונים מערבה, רמת הסיכון יורדת. באזור חיפה רמת הסיכון בינונית. רמת הסיכון הנמוכה ביותר באזור מערב הנגב. רמת הסיכון הגבוה ביותר נמצא באזור השבר הסורי אפריקאי- אזור ים המלח- הערבה.

הגורם העיקרי הוא הקרבה לנקודת השבר שבין הלוחות של המאסיב הנובי והלוח הערבי. אזור ים המלח הוא מוקד לרעידות אדמה בגלל תנועת החיכוך שבין הלוחות באזור זה.

סעיף ב'

העיר חיפה נמצאת ברמת סיכון גבוהה יותר מפני שהיא נמצאת באזור העתק. העתק הכרמל הוא צוק גבוה שנתון לזעזועים. אזור תל אביב אינו נמצא באזור בעל מבנה גיאולוגי ייחודי.

סעיף ג'

דרכים שבאמצעותן מדינת ישראל מנסה להיערך להתמודדות עם נזקי רעידות אדמה:

- (1) חקיקת חוקים לחיזוק מבנים כגון תמ"א 38.
- (2) היערכות העורף באמצעות פיקוד העורף. ביצוע פעולות הסברה בתקשורת ובמערכת החינוך. תקנות בנייה מחמירות המאפשרות בנייה חזקה. ועמידה בפני רעידות אדמה חזקה.

שאלה 3- תפרוסת האוכלוסייה

סעיף א'

תהליך פרבור- מעבר של אוכלוסיה ממרכזי ערים לשולי העיר, איזורים שבעבר היו כפריים הופכים להיות שכונות מגורים סביב העיר (תהליך הפרבור יותר יוממות).
גלעין ושוליים לאומיים- איזורי הליבה נקראים הגלעין. בישראל גלעין מפוצל, בתל אביב גלעין כלכלי, ירושלים גלעין פוליטי. הגלעין, מקום בו מתקבלות ההחלטות, שכר גבוה, תשתיות מפותחות. השוליים, איזורי הנגב והגליל, איזורים כפריים יותר עם רמת פיתוח נמוכה יותר.
מדיניות פיזור האוכלוסיה בישראל- מדינת ישראל פועלת לפזר את האוכלוסיה מהגלעין לשוליים, לצורך כך נתנו מענקים, הוקמו חבלי התיישבות, הועברו תשתיות, פיזור האוכלוסיה קשור גם למאבק על הקרקע ולתהליכים פוליטיים.

סעיף ב'

מגמות השינוי העיקריות הן:

- (1) **חיפה**- ירידה דרמטית מ-20% ל-11.9%, ירידה לאורך כל התקופה.
- (2) **מחוז מרכז**- עלייה לכל אורך התקופה מ-14.3% ל-24%.
- (3) **תל-אביב**- ירידה חזקה מאוד מ-35.7% ל-16.9%.
- (4) **דרום**- עלייה מ-2.5% ל-14.4% בשנת 2009.

הערה: קצב שינוי המגמה נחלש בכל האיזורים בין השנים 1995-2009.

סעיף ג'

השינויים שחלו במחוז מרכז הם תוצאה של תהליכי פרבור, הישובים שמקיפים את תל-אביב בעיקר מושבות השרון, הופכים לערים, מתגבר תהליך היוממות ומתפתח אגד הערים של תל-אביב, תהליך זה הוא על חשבון ירידה בחלקה היחסי של אוכלוסיית העיר תל-אביב. מחוז דרום: מגמת עלייה חזרקה מאוד כתוצאה ממדיניות פיזור האוכלוסייה לאחר 1948, קמו עיירות פיתוח, קמו מושבים רבים, הקימו התיישבות חבלית ופיתחו את ערי הדרום. תהליך זה הוא תוצאה של הקמת תשתיות, העברת תקציבים ועידוד ממשלתי לפיתוח השוליים של המדינה. העלייה הגדולה היא גם תוצאה מכך שהאיזור היה ריק מאוכלוסייה והיה אינטרס לאומי ליישב את השוליים.

שאלה 4- איכות הסביבה

סעיף א'

מחזור- תהליך שבו מעבדים מחדש מוצרים לחומר גלם ומשתמשים בהם שוב, לדוגמא, מחזור בקבוקי פלסטיק שנאסף ומשמש מחדש כחומר גלם. אתרי הטמנה, אספים- אתרי סילוק פסולת שבהם מטמינית את האשפה, קוברים אותה בשכבות איטום בחול על מנת לצמצם את הפגיעה בסביבה. פסולת אורגנית- שאריות של פירות, ירקות וחומרים אורגניים, שניתן לנצלם כחומרי דשן. היטל הטמנה- תשלום עבור העברת הפסולת לאתרי הסילוק, עבור כל טון יש לשלם תמורת הטיפול בו.

סעיף ב'

- (1) אתרי סילוק הפסולת מהווים בעיה סביבתית, לדוגמא, אתר חירייה. על מנת לצמצם את הפגיעה בסביבה ולפתוח אתרים נוספים, חשוב לצמצם את כמות האשפה.
- (2) שטח המדינה קטן מאוד, האוכלוסייה גדולה וקשה להקצות שטחים נוספים ורבים עבור אתרים לסילוק פסולת.

סעיף ג'

הדרכים לצמצום הפסולת:

- (1) **צמצום האריזה**- חיוב המפעלים להקטין את נפח האריזות ובכך לצמצם את כמות הפסולת.
- (2) **אריזות מתכלות**- ייצור אריזות שעשויות מחומרים מתכלים ובכך לצמצם את כמות הפסולת.
- (3) **הסברה וחינוך לשימוש רב פעמי במוצרים**- שימוש חוזר.
- (4) **הפחתה במקור**- חינוך לצמצום כמות החומרים שמשמשים בהם.

שאלה 5- חופים- אטלס ישראל החדש

סעיף א'

התהליכים הגיאומורפולוגיים:

- (1) **גידוד**- תהליך שבו על קו החוף נוצרות טבלאות שהן משטחי סלע ישרים על קו החוף.
- (2) **נסיגת המצוק**- גלי הים מכים בחלקו התחתון של המצוק יוצרים שקע בבסיב המצוק ועם הזמן, חלקו העליון של המצוק מתמוטט וכך המצוק נסוג לאחור.

סעיף ב'

תהליך ונסיגת קו החוף ושינוי מאזן החול, החול נאסף דרומית למרינה וכתוצאה מכך נגרע חול מהחלק הצפוני והמצוק נהרס.

סעיף ג'

השפעות על האדם:

(1) **סכנה של התמוטטות**- דבר שמאלץ לסגור את קו החוף ולא לאפשר לאנשים להשתמש בחוף.

(2) **צמצום קו החוף**- כמות החול קטנה, המים מגיעים עד המצוק ולא נשאר חוף ים לשבת עליו- סגירה החוף.

על מנת להתמודד עם תהליך זה ניתן לבנות שוברי גלים שתפקידם ללכוד את החול, כמו לדוגמא בחוף תל-אביב, החול שנעצר מרחיב את החוף ומקחיר את הים מהמצוק. פתרון נוסף, העברת חול עם אוניה או משאיות ומילואי קו החוף בחול חדש.

שאלה 6- הקיבוץ- מדרש תמונה

סעיף א'

העקרונות שאפיינו את הקיבוץ:

(1) **שיתוף**- הקיבוץ בנוי על שיתוף וערבות הדדית ולכן איזור מגורים משותף, יש חדר אוכל משותף. ניתן לראות בתמונה את חדר האוכל, את מבני הציבור המשותפים ואת איזור המגורים. אין גדרות, אין חלקות פרטיות.

(2) **חלקאות**- הקיבוץ קם על בסיס של כלכלה חקלאית, ניתן לראות בתמונה את השדות החקלאיים ואת מבני המשק. העיסוק בחקלאות צריך היה להתקיים ללא עבודה חיצונית.

סעיף ב'

- השינוי הוא הוספת שכונות מגורים חדשות בקצה בשולי הקיבוץ שבהן אוכלוסייה חדשה שאיננה חברת קיבוץ ובחלק זה מגרשים פרטיים.

- שינויים שחלים באורח החיים בקיבוץ:

(1) מעבר לכלכלה אחרת שעוסקת בתעשייה, תיירות ואיננה חקלאית.

(2) הפרטה- צמצום הערבות ההדדית חלוקת הרכוש לדירות פרטיות והפיכת הקיבוץ לישוב קהילתי.

סעיף ג'

ככל שהקיבוץ רחוק יותר מהגלעין, ומהערים הגדולות, תהליך השינוי בו איטי יותר והוא שומר יותר על המסגרות הקודמות ולהיפך- ככל שהוא קרוב יותר השינוי מהיר יותר. הסיבה לכך הוא תהליך העיור שהוא חזק יותר בגלעין שבעקבותיו עליית מריחי הקרקע והביקוש לקרקעות עירונית לבנייה ותעשייה משפיעים על הקיבוץ לשנות את אורח חייו וכלכלתו.

פרק שני – גאוגרפיה של המזרח התיכון

ענה על שתיים מהשאלות 8-12

שאלה 8- גאופוליטיקה

סעיף א'

שני מוקדי סכסוך:

- (1) **מלחמת איראן- עיראק**, מלחמה משנות ה-80 איראן ועיראק נלחמו על הגבול באיזור המפרץ הפרסי כאשר כל מדינה מנסה להרחיב את שטחה באיזור שפך הפרת ואחידקל, באיזור זה קיימים מים, מוצא לים וקרקעות ביצה מישוריות.
- (2) **מלחמת המפרץ- עיראק-כווית**, במלחמה זו עיראק פלשה וכבשה את כוויית בטענה שכוויית היא שטח של עיראק שנלקח ממנה. מוקד הסכסוך העיקרי הוא שליטה על הנפט ועל המוצא לים.

סעיף ב'

דוגמאות לשיתוף פעולה בין ישראל לירדן:

- חלוקת המים בין שתי המדינות, לפי הסכם השלום ישראל מעבירה מים לירדן ובתמורה מנצלת את אקוויפר הערבה. שיתוף פעולה בנושאי מים מקטינים את המתח בין המדינות.
- **צינורות נפט** שחוצים את המזרח התיכון לדוגמא צינור הנפט מעיראק דרך סוריה לחוף הים התיכון, שיתוף פעולה זה מכניס כסף לסוריה ותורם לכלכלת עיראק שאין לה מוצא ים.
- **הסכם השלום בין ישראל למצרים** שהביא לתיירות בין ישראל למצרים והבערת סחורות שתורם לכלכלת שתי המדינות.

שאלה 9- מדבר

סעיף א'

הקושי בהגדרת האיזור על-פי אקלים:

- (1) לא לכל מדינות המזרח התיכון אקלים מדברי, ישנן מדינות כמו טורקיה ולבנון שאין להן כלל אקלים מדברי וישנן גם מדינות כמו סוריה וישראל שרק מחצית משטחן ברצועת האקלים המדברי.
- (2) ישנם בעולם איזורי אקלים מדבריים נוספים שלא נמצאים בתחומי המזרח התיכון, כמו האקלים המדברי בסהרה, או מדבריות הקרח בצפון.

סעיף ב'

השפעת האקלים המדברי על הכלכלה במזרח התיכון:

חקלאות נדודית של האוכלוסייה הבדואית ולכן יש מעט ניצול של השטח ורוב רצועת האקלים מיועדת למרעה דל של גמלים. (ניתן גם להציג השפעה חיובית כמו פיתוח תיירות מדברית) האקלים המדברי יוצר פריסת אוכלוסייה בלי אחידה, ישנם ריכוזי אוכלוסייה גדולים בנאות המדבר ולאורך הנהרות ואילו שטחי המדבר ריקי לחלוטין ברובם פחות מנפש אחת לקמ"ר.

סעיף ג'

נימוד בעד : האוכלוסייה גלדה במהירות, הביקוש למים עולה ואילו שינויי האקלים והבצורות מצמצמים את כמות המים. כתוצאה מכך מחסור שעלול לגרום למלחמות.
נימוק נגד : ניתן כיום לנצל מקורות מים חדשים כמו התפלה, טיהור קולחין או "מים וירטואלים" שמיובאים עם התוצרת החקלאית, מרוקות אלה ירחיבו בצורה משמעותית את פוטנציאל המים וימנעו מלחמות.

שאלה 10- גאוגרפיה עירונית

סעיף א'

גורמי מיקום של הערים :

- קהיר- בגדד- ליד נהר (מקור מים). אזור מישורי.
- סואץ- איסטנבול- מישור חוף.
- איזמיר- חיפה- מפרץ ים טבעי.
- ירושלים- מכה- צומת דרכים בין המדבר לים, ערי קודש.

סעיף ב'

תוצאות תהליך הגידול של הערים בעקבות הפיכתן של ערי ענק :

- (1) **קריסת תשתיות**- הערים אינן מסוגלות לספק תשתיות כגון מים, ביוב, סילוק אשפה וכו, כי הן אינן ערוכות לקלוט כמויות אדירות של בני אדם.
- (2) **צפיפות**- הערים סובלות מצפיפות אנושית ותחבורתית לאורך כל היום. מיליונים מסתובבים ברחובות, ישנים על המדרכות ובתחנות ציבוריות. כלי רכב רבים נעים על הכבישים והעיר סובלת מגודש תנועה.
- (3) **פשע**- המהגרים הרבים סובלים מאבטלה ולכן מתקיימים ממעשי פשע. גניבות, שוד, הונאה.
- (4) **שכונות עוני**- הערים מוקפות בשכונות עוני וגם שכונות פלישה. רבים מתגוררים באתרי אשפה, בתי קברות, חצרות הבתים, גגות בתים.
- (5) **קיטוב חברתי קיצוני**- מספר העניים בעיר הוא עצום ומנגד קבוצה קטנה של אנשים בעלי עושר מופלג. העניים הרבים הם מהגרם מהכפרים.

שאלה 11- סוריה ולבנון

סעיף א'

לבנון מפותחת יותר מסוריה מהטעמים הבאים :

- (1) **תמ"ג**- התמ"ג של לבנון גבוה ומתאים למדינה ברמת פיתוח גבוהה.
- (2) **שיעור המועסקים בחקלאות**- שיעור המועסקים בחקלאות הוא גבוה מאוד ומאפיין מדינה מתפתחת.
- (3) שיעור האוכלוסייה העירונית בסוריה נמוך מאוד.
- (4) **גידול האוכלוסייה**- בלבנון גידול האוכלוסייה נמוך המאפיין מדינה מפותחת.

סעיף ב'

גורמים להבדלים ברמת הפיתוח בין שתי המדינות:

- (1) בסוריה החקלאות נחשבת לענף מוביל משום שרמת ההשכלה במדינה זו מאוד נמוכה, לעומת זאת בלבנון הענפים המובילים הם המסחר והשירותים.
- (2) המבנה הפיזי של סוריה מקשה על הפיתוח כי מדובר במדינה מדברית בעיקרה עם מחסור כרוני במקורות מים.
- (3) ללבנון אוריינטציה אירופאית עם גישה מערבית המעודדת פיתוח, קידמה, ליברליזציה וכדומה, דבר שאינו קיים בסוריה שהיא מדינה עם חברה מסורתית.

סעיף ג'

- היתרון של סוריה בתחום תיירות המדבר- לסוריה שטחי מדבר גדולים והיא יכולה לפתח בהם תיירות אחרת.
- סוריה מדינה פחות מפותחת ולכן תהיה זולה יותר.
- היתרון היחסי של לבנון- שלושת האסים: Sea, Sand, Sun (חופי רחצה, שמש וים).
- בלבנון ישנם אתרי סקי לשלג והיא יכולה לפתח תיירות סקי.